

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

בעקבות המפה ברמות מנשה

ניווט בנחל השופט: מעין-העמק, "עמק השלום" – לחניון החרובים

"סבותי אני ולבי לדעת ולתור"

(קהלת ז, כה)

נחל השופט, צילום: רונית בין

היש"מ מותאם לסדנת "מיומנויות הניווט ב"

מאת: **ערן קלז** (עיבוד מחומרים של מורים לשל"ח)

עריכה: **רונית בין**

עריכה לשונית: **אפרת חבה**

עיבוד: **אלי שיש**

תשע"ג-2013

רח' הנביאים 30, בניין ארלדן ירושלים, 91911, טל': 02-5603190/1, פקס': 02-5602054
אגף של"ח וידה"א – inbalba@education.gov

קובץ זה מכיל קישורים גם לאתרים חיצוניים שאינם אתרי משרד החינוך.
תוכן אתרים אלו, לרבות הפרסומות הכלולות בו, הינו באחריות בעלי האתרים ואינו באחריות משרד החינוך.

בעקבות המפה ברמות מנשה

ניווט בנחל השופט: מעין-העמק, "עמק השלום" – לחניון החרובים

"סבותי אני ולבי לדעת ולתור"

(קהלת ז, כה)

מסלול הניווט עובר **בנחל השופט שברמות מנשה**. זהו נחל איתן, הקרוי על שמו של השופט היהודי-אמריקאי יוליאן מק, שהיה חסיד נלהב של התנועה הציונית. הנחל עובר במרחב הירוק של רמות מנשה, המשופע בגבעות רכות ובמעיינות קטנים המזינים את הנחל. לאורך הנחל ובפארק, נמצא עצי תאנה, ערבה ואולמוס שעיר, שיחי הפטל הקדוש ואלמנטים שונים המעידים על נוכחות האדם במרחב זה בעבר ובהווה. הניווט בחוליות, בעזרת מפה טופוגרפית ומשימות, מספק חוויה של עצמאות ושל התמצאות במרחב – חוויה חברתית, אישית וקבוצתית. היבטים נוספים של נופאדם המיוחדים לאזור זה ואירועים המשקפים את המעשה הציוני באזור, עם חויית הניווט העצמאי, מבטאים ממדים שונים של גילוי אחריות.

חבל ארץ: **רמות מנשה**.

משך זמן היש"מ: כ-5 שעות (ללא נסיעה).

אורך מסלול ההליכה: 4-5 ק"מ.

מפה: מפת סימון שבילים מס' 4 – כרמל ורמות מנשה.

נקודת התחלה: כ-200 מטר דרומית לצומת הכניסה למושב "עין-העמק", במפגש שביל עפר עם הכביש (נ"צ 15775/22670). סימון שבילים אדום.

• יש במקום רחבה מסודרת לחניה.

נקודת סיום: חניון "חרובים" בנחל השופט (נ"צ 16050/22700).

• יש במקום שולחנות קק"ל ומקום להכנת בישולי שדה.

עונה מומלצת: כל השנה, אולם מומלץ בסתיו ובאביב, כשהכול פורח וירוק.

מגבלות

• בחורף תיתכן מגבלת מעבר בנחל השופט (נ"צ 15940/22495) – עקב זרימה חזקה של הנחל, יהיה צורך להרטיב את הנעליים.

• עלייה תלולה לכיפה סמויה (נ"צ 15930/22525).

• מעברי מים בנחל.

• לאחר גשמים, הדרך בוצית לאורך רוב המסלול.

דגשי בטיחות: א. חובה לשמור על כללי ניווט לפי **חוזר מנכ"ל ב**. חל איסור כניסה למים במעיינות שלאורך המסלול (שמורת טבע). ג. בעמק שבנ"צ 15940/22495, בדרך מתחנה 3 לתחנה 4, יש בעיית קליטה בטלפונים, לכן יש להציב מורה במקום ולוודא שהכול עובר בסדר. ד. להביא נעליים להחלפה במקרה שהבוץ רב עד מאוד.

דרגת קושי: בינוני, אינו בר-נגישות (בחלק זה של נחל השופט).

אתרים בתשלום: אין.

מה ביש"מ

1. [תיאור המסלול](#)
2. [מפות היש"מ](#)
3. [תיאור האתרים שבמסלול](#)
4. [מהלך הפעילות ביש"מ](#)
5. המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ :
 - [ביטחון ובטיחות בניווט \(1\) – הוראות לתלמידים](#)
 - [בעקבות המפה, משימות ניווט ברמות מנשה \(2\)](#)
 - [בעקבות המפה, משימות ניווט ברמות מנשה \(3\) – תשובות למורה](#)
 - [טחנת קמח \(4\) – שרטוט](#)
 - [תצפית מהכיפה הסמויה, נק' 4 \(5\) – שאלות למורה](#)
 - [מעגל השל"ח \(6\)](#)
 - [מהו מעגל השל"ח](#)
6. תנ"ך :
 - [מלכים א, פרק יח](#)
7. [ביבליוגרפיה מומלצת](#)
8. [קישורים אינטרנטיים נוספים](#)

תיאור המסלול

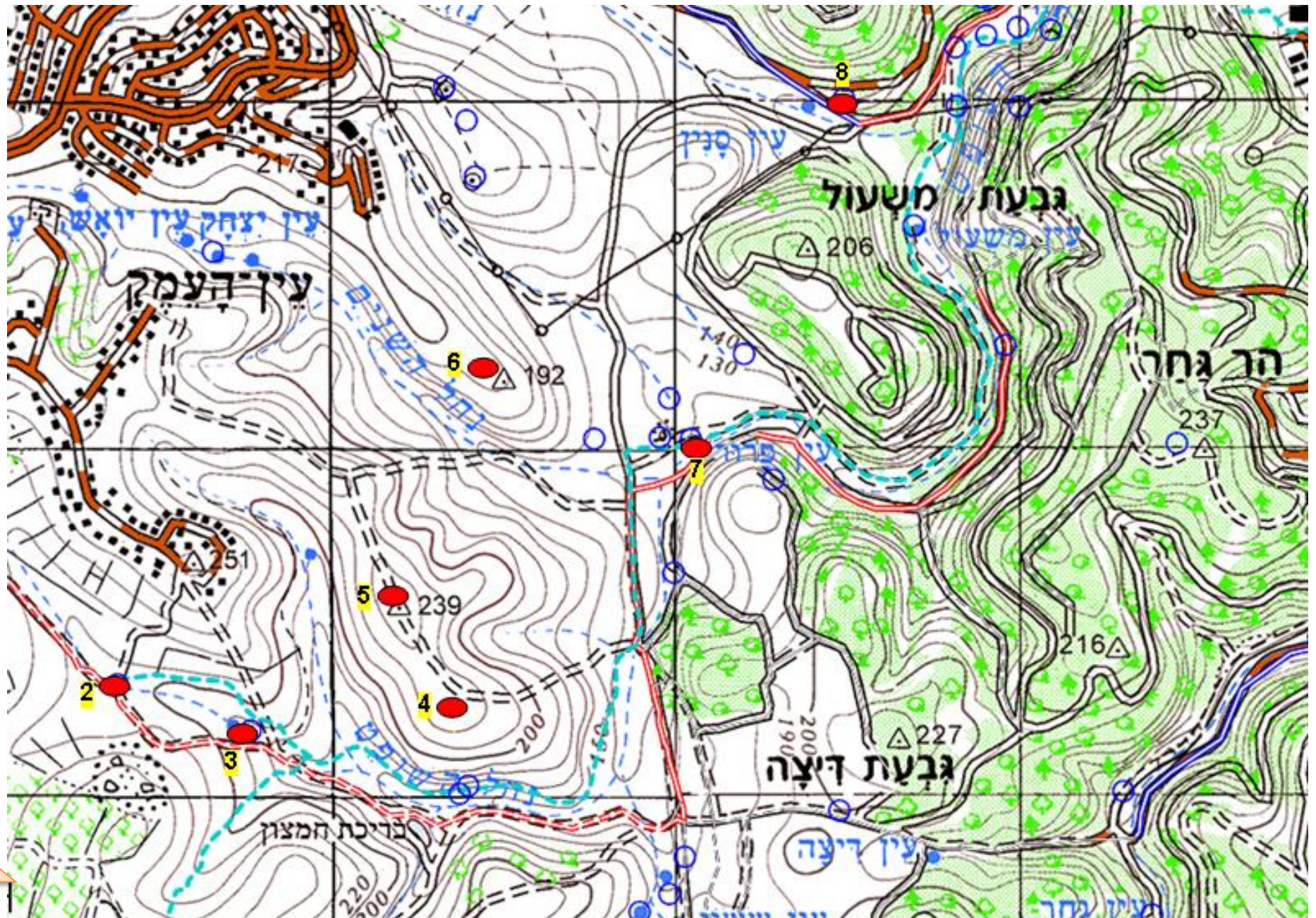
תחילת המסלול בפנייה מהכביש לסימון שביל אדום (נ"צ 15775/22670) (1), דרומית לכביש הגישה לעין-העמק. הליכה במורד בכיוון דרום-מזרח לעבר עין ריחנייה (2). משם, ממשיכים לרדת לעבר שני מעיינות ושרידי טחנת קמח (3). עולים בכיוון צפון לעבר הכיפה הסמויה (4), שם יש אפשרות לתצפית מרהיבה על המרחב. ממשיכים בכיוון צפון-מערב לנקודת טריג 239 (5), משם יורדים וחוצים את "נחל השניים", ועולים לעבר נקודת טריג 192 (6). יורדים לעבר "עמק השלום" ("עמק השניים") עד ל"עין פרור" (7); ממשיכים לכיוון צפון בסימון השבילים הכחול לעבר נקודת הסיום – חניון "חרובים" (8)

מפות היש"מ

אזור הניווט – מתוך קק"ל

חזור

תיאור האתרים שבמסלול

עין ריחנייה (2)

עין ריחנייה הוא מעיין שכבה קטן, יפה ושופע, החשוב במעינות נחל השופט. המעיין נובע בין המושב "עין-העמק" וקיבוץ "רמת-השופט". בעבר, שכן כאן הכפר ריחאנייה, שמקור שמו הוא, כנראה, בצמח הריחן. חלק מאדמות הכפר נרכש בידי יהודים, ועל אדמות אלו קם קיבוץ "רמת-השופט" ב-1941. ראשוני מושב "עין-העמק", שנוסד בשנת 1944, שאבו את מימיהם מן המעיין. מצפון למפל, נותרה ארובה של טחנת קמח נושנה.

מי המעיין משמשים בית גידול למיני צמחים ובעלי חיים, כגון: צפרדע הנחלים, סרטן הנחלים, שחריר הנחלים, רץ המים השכיח.

מתחת לעין ריחנייה, נמצא מפל מים קטן, המכוסה בנטף נחלים ושעליו צומחים שרכי שערות שולמית.

שרידי טחנת הקמח (3)

במורד הנחל, הייתה טחנת קמח ששימשה את הכפריים באזור עד תחילת המאה ה-20. טחנת הקמח הופעלה בכוח המים שהגיעו מעין ריחנייה.

"נחל השניים", בדרך אל נקודת טריג 192 (6)

"נחל השניים" נקרא כך על שמם של יואש זולר ויצחק קליצבסקי – שני השומרים שנפלו במאורעות 1936. גם העמק שבו עובר תוואי הנחל נקרא על שמם – "עמק השניים".

"עמק השלום" (7)

העמק הסמוך ל"עמק השניים" נקרא "עמק השלום". בלב "עמק השלום" נמצאת "חוות השלום". חווה זו הוקמה בשנת 1960 על-ידי טייס גרמני בשם אוסקר אדר, שמצא בעמק זה את השלווה הרוחנית שאותה חיפש. ארבע שנים לאחר מכן, הצטרף אליו חוקר תנ"ך אוסטרי בשם הרמן בצנר. השניים היו נוצרים אדוקים, חדורי אהבה לעם ישראל, והם האמינו באמונה שלמה בהתגשמות חזון הנביאים. ההרמוניה והשלווה בין השניים לא החזיקו מעמד זמן רב. ריב פרץ בין השניים, ואוסקר עזב את המקום, התגייר ועבר לגור בירושלים. בשנות ה-70, הגיע לחווה יוזף אלישע – נוצרי אדוק מצ'כיה. אלישע ובצנר טיפחו את החווה ועשו אותה למשק חקלאי ביתי שסיפק להם פירות, ירקות ואף דגנים. בסמוך לסוף המילניום השני, שלח יוסף יד בנפשו, ובתחילת שנת 2000, נפטר הרמן והוא בן 99 שנה. הם הורישו את המקום למועצה האזורית מגידו, וציוו את המקום לפעילות אשר תתרום לעם ישראל ולזקוקים לעזרה ושתשמור על הצביון האקולוגי של המקום. כיום, פעילה במקום [עמותת "לטס"](#) (לימודי טבע משולבים), המפעילה ב"עמק השלום" מרכז להדרכת טיולים בנושאי טבע וידיעת הארץ, והמשלבת אוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים בפעילויות השונות.

עין פרור: מעיין שכבה נוסף ב"נחל השופט" שמעליו מבנה משאבה המעבירה מים לחוות "עמק השלום".

ליד המבנה צומח עץ ערבה גדול. מול המעיין צומחים שני ברושים זקופים, שניטעו לזכרם של [השומרים יואש זולר ויצחק קליצבסקי](#), שנפלו כאן במאורעות 1936 ושעל שמם נקרא הנחל "נחל השניים".

המשורר דוד שמעוני כתב עליהם את השיר: ["בהר אפרים, ביקנעם"](#)

מהלך הפעילות ביש"מ

סדר	מיקום הפעילות	נושא הפעילות	תיאור הפעילות	דגש מיוחד	הערות	זמן	ציוד מיוחד
1	נקודת התחלה (1) כ-200 מטר דרומית ל"עין-העמק", פנייה לדרך עפר – סמ"ש אדום.	1. הצגת נושא היש"מ 2. <u>תצפית</u> וגבולות גזרה לניווט.	1. מה מצפה לנו היום? קישור היש"מ לסדנה והצגת המסלול 2. התמצאות: הצגת צורות שטח עיקריות: כיפה, שלוחה, גיא, אוכף	מגמת ההליכה בכלליות לכיוון מזרח. פרטי נוף בולטים: א. מדרום- מזרח: מושב "בית-העמק" – לא נכנסים. הגבעות שמעל "נחל השופט" – לא מגיעים אליהן (אין צורך לטפס עליהן). ב. במערב: כביש (שאין לחצות אותו). כביש מסמן גם גבולות גזרה מדרום ומצפון. לחדד הוראות ביטחון ובטיחות בניווט (1)		40 דק'	<u>בעקבות המפה, משימות ניווט ברמות (2)</u> <u>מפה, מצפן, משרוקית לכל חוליה (אם הקבוצה הולכת לאיבוד או במקרה חירום אחר, אפשר לשרוק במשרוקית לשם זיהוי מקום הימצאה).</u> <u>בעקבות המפה, משימות ניווט ברמות (3)</u> – <u>תשובות למורה</u>
2	מנקודת ההתחלה <u>לעין ריחנייה (2)</u>	ניווט <u>בחוליות</u> / ניווט מבוקר בליווי <u>מש"צים</u>	<u>בעקבות המפה, משימות ניווט ברמות (2)</u>			15 דק'	
3	מעין ריחנייה למעיינות ולשרידי טחנת הקמח (3)	ניווט בחוליות / ניווט מבוקר	כנ"ל	ניתן לנווט בשתי דרכים למקום. אם בוחרים את הציר הדרומי, יש לחצות נחל.	בשרידי הטחנה, מורה / מש"צ יחשוף בפני התלמידים את שרטוט הדגם של <u>טחנת הקמח (4)</u>	15 דק'	
4	מהמעיינות ושרידי טחנת קמח לכיפה הסמויה (4)	ניווט בחוליות / ניווט מבוקר	כנ"ל	בין נקודה 3 לנקודה 4 יש קשיי קליטה, נוכחות מורה חובה.		20 דק'	

			בנקודה 4, נוכחות מורה או מש"צ	תצפית מהכיפה הסמויה, נק' 4 (5) –שאלות למורה / מש"צ			
5	נקודת טריג 239 (5)	תצפית	בעקבות המפה, משימות ניווט ברמות מנשה (2)	יש להעמיד מש"צ או מורה לסיפור אליהו הנביא במוחרקה התנייחות ליישובים באזור רמות מנשה, בהדגשת ממדים של אחריות במעשה הציוני. תצפית על המרחב הרחוק: מוחרקה, התבור, גליל תחתון, מגדל העמק, נצרת, גבעת המורה התנייחות קצרה לאזור רמות מנשה כמרחב ביוספרי.	15 דק'	זיהוי יישובים במרחב הקרוב ע"י התלמידים: עין העמק, רמת-השופט, יקנעם	תנ"ך – סיפור אליהו מלכים א, פרק יח.
6	מנק' טריג 239 לנ"ט 192 (6)	ניווט בחוליות / ניווט מבוקר	כנ"ל		30 דק'		
7	מנק' טריג 192 לעין פרור (7)	ניווט בחוליות / ניווט מבוקר	כנ"ל		20 דק'		
8	עין פרור			נוכחות מורה ב"עמק השלום" – סיפור המקום א. "עמק השלום" ב. סיפור השומרים ג. עין פרור ד. עמותת לטם	15 דק'		
9	מעין פרור לחניון "חרובים" – נקודת הסיום (8)	ניווט בחוליות / ניווט מבוקר	כנ"ל	. מעין פרור, אפשר ללכת בשתי דרכים לחניון "חרובים":א. ללכת בדרך רכב לכיוון צפון (סמ"ש כחול)	30 דק'		

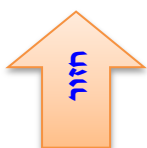
			ב. ללכת לאורך "נחל השניים" בתוך חורשת העצים לכיוון עין משעול בנחל השופט.				
סג', עצים, קמח, קערות ושאר ציוד לבישולי שדה.	20 דק' 45 דק'		בישולי שדה : תה, פיתות על סג'.	מעגל השל"ח (6)	1. מעגל של"ח 2. בישולי שדה 3. סיכום היש"מ	חניון "חרובים" (8)	10

המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ

ביטחון ובטיחות בניווט (1) – הוראות לתלמידים

1. יש להצטייד ב-2 ליטר מים, בכובע, בנעלי הליכה נוחות.
2. ציוד קבוצתי: מצפן, מפה, משרוקית – פריט אחד לפחות לכל חוליה.
3. אין לגעת בחפץ חשוד!!! בכל מקרה של זיהוי חפץ שכזה, יש להזעיק המורה, להתרחק, להרחיק אחרים ולמנוע מאחרים להתקרב.
4. יש להימנע מלהרים אבנים בשטח עקב סכנת נחשים ועקרבים.
5. אין לשתות מים ממקורות המים שבשטח.
6. במהלך הנווט בחוליות:
 - א. אין להתפצל או להתנתק מהחוליה בשום מקרה.
 - ב. ודאו לפני תחילת הניווט שברשותכם מספרי הטל' של המורה ושל המש"צים.
 - ג. ודאו שברשות כל חוליה 2 מכשירי טלפון שמספריהם רשומים אצל המורה (חובה להשאיר את הטלפונים על מצב שבו יישמע הצלצול, אין לכבות אותם או להפעיל מצב השתקת צלצול).
7. היזהרו מכלי רכב הנעים בשטח.
8. במקרה של תחושת איבוד דרך, עימדו במקומכם, צרו קשר עם המורה והתקדמו לפי הנחייתו.
9. במקרה פציעה או במקרה חירום אחר צרו קשר עם המורה, ציינו את מיקומכם המדויק והמתינו להגעת העזרה או להוראות אחרות (בהמתנה, רק מי שהוסמך להגיש עזרה ראשונה יכול להגישה לנפגע כדי לא להחמיר את מצבו).
10. הקפידו לשתות מים במהלך כל הניווט.
11. זכרו להגיע לנקודת המפגש בשעה שנקבעה לכם, גם אם לא הספקתם להגיע לכל נקודות הציון (נ"צ).

ניווט משימתי רמות מנשה

שמות חברי הקבוצה: _____

כיתה: _____

”עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה
וצפנה ותימנה ומזרח...”
דברים ג, כז

ניווט תבליט - רמות מנשה

אחרי הסברי המורה ואחרי הבנת מיקומכם בשטח, עליכם לנווט בחוליות לנקודות הציון. שימו לב להמלצות שלהלן על מנת שתגיעו ליעדכם בשלום:

- 1 תמיד צפנו את המפה שבידיכם על-פי הצפון בשטח, ודאו לאיזה כיוון עליכם ללכת על מנת להגיע ליעדכם.
- 2 זהו במפה את המקום שאליו אתם הולכים והגדירו אותו – מבנה, מעיין, חורבה וכד', כן הגדירו את צורת השטח.
- 3 בדקו כמה מטרים בערך עליכם ללכת ממקום הימצאכם ועד לנקודה שאליה אתם צריכים להגיע.
- 4 בחרו בחכמה את הדרך שבה תלכו מנקודה לנקודה, זכרו שלא תמיד הדרך הקצרה היא הנוחה ביותר.
- 5 בכל נקודה, צלמו את עצמכם בתמונה קבוצתית להוכחת הגעתכם למקום.
- 6 במקרה שאתם חוששים כי לא הגעתם אל יעדכם, צרו קשר עם המדריך.
- 7 בהצלחה!!!

1. הנקודה שאליה עליכם להגיע היא נ"צ 15835/22535 – המסומנת במפה כנקודה 2.

רשמו את שם התלמיד המנווט לנקודה זו _____

א. מה כיוון ההליכה לנקודה זו? _____

ב. כנסו אל סבך שיחי הפטל והצבר, עלו על הגשרון – מהי נק' 2? _____

בעבר שכן כאן כפר ערבי בשם זה. מקור השם, כנראה, בצמח הבזיליקום, הנקרא בעברית:

ג. מה הסימן המוסכם במפה לנקודה זו? _____

ד. אילו בעלי חיים אפשר לראות במקום? _____ (על-פי

השלט)

2. כעת על תלמיד אחר לנווט. שם התלמיד המנווט לנק' 3: _____

א. תארו את הדרך שבה בחרתם ללכת לנק' 3 (על-פי המפה ועל-פי השטח):

ב. בינות הקנים הגבוהים, יש כניסה למקום (ליד בזניט – יתד ברזל), שימו לב לא לפספס אותה.

מהו מקום זה? _____, כמה נביעות נובעות בו? _____, איזה מתקן חקלאי

קדום מצוי בקרבתו? _____.

ג. מה היה מקור המים למבנה זה? _____ מדוע נדרשו לו מים?

ד. כמה מטרים הלכתם מנק' 2 לנק' 3? _____.

3. שם התלמיד המנווט מנק' 3 לנק' 4 – נ"צ 15930/22525: _____

א. באיזו דרך תבחרו ללכת לנק' 4: בנחל העובר בין נק' 3 ונק' 4 או בעלייה בשלוחה?

נמקו והסבירו

ב. מהו כיוון הליכתכם לנק' 4? _____, מהי צורת שטח זה?

4. התלמיד המנווט מנק' 4 לנק' 5: _____

א. נק' 5 היא נ"צ: _____ רשמו את גובהו של המקום:

ציינו שמות של הרים ושל רכסים גבוהים הנשקפים מנקודה זו, היעזרו במש"צ או במורה,

וכמובן במפה.

ב. זהו את היישובים שבמרחב הקרוב: היישוב שבסמוך לו התחלנו את הניווט:

בכיוון: _____, היישוב ששמו כשמו של הנחל: _____ בכיוון:

_____ והיישוב הגדול הסמוך לנו: _____ בכיוון:

ג. איזה סיפור תנ"כי מעניין התרחש לא-רחוק מכאן? _____.

5. התלמיד המנווט מנק' 5 לנק' 6: _____

א. נק' 6 היא נ"צ: _____ מה המרחק האווירי בין נק' 5 לנק' 6?

ב. מהו הגובה היחסי בין נק' 5 לנק' 6? _____

6. התלמיד המנווט מנק' 6 לנק' 7 _____

באיזו דרך תבחרו ללכת לנק' 7? נמקו

האם המדרון שירדתם בו היה מתון או תלול? _____ כמה מטרים הלכתם מנק' 6 לנק' 7?

בדרך, חלפתם על פני בית הנמצא בעמק, זהו "בית השלום" שב"עמק השלום". שמעו הסבר מפי המורה וסכמו בקצרה את שנודע לכם על המקום.

נקודה 7 היא עין פרור. תארו את המקום

בקצרה: _____

אילו שני עצים בולטים וזקופים גדלים במקום ומה הם

מציינים? _____ (היעזרו בשלט).

7. נקודת הסיום היא נק' 8 – נ"צ 16050/22700 – חניון "חרובים". התלמיד המוביל לנק' 8:

בחרו בדרך הקצרה והנוחה ביותר להגיע לנקודה זו. ההליכה לנק' 8 ארוכה יחסית – מה המרחק האווירי בין נק' 7 ונק' 8? _____

בטרם תנווטו לנקודה, סמנו נקודות בולטות בשטח כדי לוודא שאתם אכן צועדים בדרך הנכונה. הנקודות הבולטות

הן: _____

שימו לב לקו מתח גבוה שעובר באזור.

בחניון "חרובים" נערוך סיכום ניווט ונבשל בישולי שדה.

כל הכבוד!!!

אנא החזירו למורה את המפה, את המצפן ואת דף המשימות!!

בעקבות המפה, משימות ניווט ברמות מנשה (3) – תשובות למורה

1. הנקודה שאליה עליכם להגיע היא נ"צ **15835/22535**, המסומנת במפה כנקודה 2.

רשמו את שם התלמיד המנווט לנק' זו: _____

א. כיוון ההליכה לנקודה זו הוא: **דרום-מזרח**

ב. כנסו אל סבך שיחי הפטל והצבר, עלו על הגשרון. מהי נקודה 2? **מעין – עין ריחנייה**.

בעבר, שכן כאן כפר ערבי בשם זה. מקור שמו, כנראה, בצמח הבזיליקום, הנקרא

בעברית: **ריחן**

ג. מה הסימן המוסכם במפה לנקודה זו? **נקודה כחולה מלאה**

ד. אילו בעלי חיים אפשר לראות במקום? **צפרדע הנחלים, סרטן הנחלים, שחיר הנחלים, רץ**

המים השכיח (על-פי השלט)

2. כעת על תלמיד אחר לנווט. שם התלמיד המנווט לנק' 3: _____

א. תארו את הדרך שבה בחרתם ללכת לנקודה 3 (על-פי המפה ועל-פי השטח): **דרך דרומית: הליכה על**

שביל מסודר הנראה במפה ובשטח לאורך הנחל. או דרך צפונית: הליכה על תוואי הגיא עד להגעה

לנקודה.

ב. בינות הקנים הגבוהים, יש כניסה למקום (ליד בזני"ט – יתד ברזל). שימו לב לא לפספס אותה. מהו מקום

זה? **מפלונים ומעינות**, כמה נביעות נובעות בו? **2 נביעות**, איזה מתקן חקלאי קדום מצוי בקרבתו?

טחנת קמח.

ג. מה היה מקור המים למבנה זה? **עין ריחנייה**. מדוע נדרשו לו מים? **להפעיל את גלגלי השיניים של טחנת**

הקמח.

ד. כמה מטרים הלכתם מנק' 2 ל-3? **בקו אווירי – כ-200 מטר.**

3. התלמיד המנווט מנקודה 3 ל-4 – נ"צ 15930/22525

א. באיזו דרך תבחרו ללכת לנקודה 4 : בנחל העובר בין נק' 3 ונק' 4 או בעלייה בשלוחה?

נמקו והסבירו עלייה בשלוחה – דרך תלולה, אך קצרה; עלייה בנחל העובר בין נק' 3 ונק' 4, ואז פנייה

מזרחה לעבר האוכף שבין נק' 4 לנק' 5 – עלייה מתונה יחסית, אולם דרך ארוכה הרבה יותר.

ב. מהו כיוון הליכתכם לנק' 4? _____, מהי צורת שטח זו? כיפה סמויה

4. התלמיד המנווט מנקודה 4 לנק' 5 : _____

א. נק' 5 היא נ"צ 15915/22550. רשמו את גובהו של המקום : 239 מטר מעל פני הים.

ציינו שמות של הרים ושל רכסים גבוהים הנשקפים מנקודה זו, היעזרו במש"צ או במורה, וכמובן במפה.

רכס הכרמל, מוחרקה. בראות טובה, אפשר לראות את רכסי הגליל התחתון ואת הר תבור.

ב. זהו את היישובים שבמרחב הקרוב : היישוב שבסמוך לו התחלנו את הניווט : עין-העמק

בכיוון : צ'-מערב. היישוב ששמו כשמו של הנחל : רמת-השופט, בכיוון : דרום.

והיישוב הגדול הסמוך לנו : יקנעם, בכיוון : צ'-צ'-מערב

ג. איזה סיפור תנ"כי מעניין התרחש לא-רחוק מכאן? סיפור אליהו ונביאי הבעל – במוחרקה.

5. התלמיד המנווט מנק' 5 לנק' 6 : _____

א. נק' 6 היא נ"צ : 15950/22620 מה המרחק האווירי בין נק' 5 לנק' 6? כ-400 מטר.

ב. מהו הגובה היחסי בין נק' 5 לנק' 6? 47 מטר

6. התלמיד המנווט מנק' 6 לנק' 7 : _____

באיזו דרך תבחרו ללכת לנקודה 7? נמקו _____

האם המדרון שבו ירדתם היה מתון או תלול? כמה מטרים הלכתם מנק' 6 לנק' 7? כ-200 מטר בקו אווירי.

בדרך, חלפתם על פני בית הנמצא בעמק, זהו "בית השלום" שב"עמק השלום". שמעו הסבר מפי המורה וסכמו

בקצרה את שנודע לכם על המקום. את חוות "עמק השלום" הקים טייס גרמני בשנת 1960. אח"כ הגיעו חוקר

תנ"ך גרמני ותלמידו למקום. הם גידלו בחווה פרות, ירקות ודגנים. עתה, עמותת לט"ם (לימודי טבע

משולבים) מפעילה כאן מרכז הדרכת טיולים המקיים גם פעילויות לאוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים.

נקודה 7 היא עין פרור. תארו את המקום בקצרה: מקום מוצל, עצי דקל, ברכות, נביעת מעיין, מבנה תחנת

שאיבה מימי הבריטים.

אילו שני עצים בולטים וזקופים גדלים במקום ומה הם מציינים? שני עצי ברוש זקופים שניטעו לזכרם של השומרים יואש זולר ויצחק קליצבסקי, שנפלו כאן במאורעות 1936.

7. נקודת הסיום היא נק' 8 – נ"צ 16050/22700 – חניון "חרובים". התלמיד המוביל לנק' 8: _____.

בחרו בדרך הקצרה והנוחה ביותר להגיע לנקודה זו. ההליכה לנקודה 8 די ארוכה. מה המרחק האווירי בין נק' 7 לנק' 8? 1,200 מטר.

בטרם תנווטו לנקודה, סמנו נקודות בולטות בשטח כדי לוודא שאתם אכן צועדים בדרך הנכונה. הנקודות הבולטות הן: מעבר מתחת לקו מתח גבוה, כ-200 מטר אחרי עין פרור, עלייה לאוכף וירידה ממנו. שימו לב לקו מתח גבוה שעובר באזור.

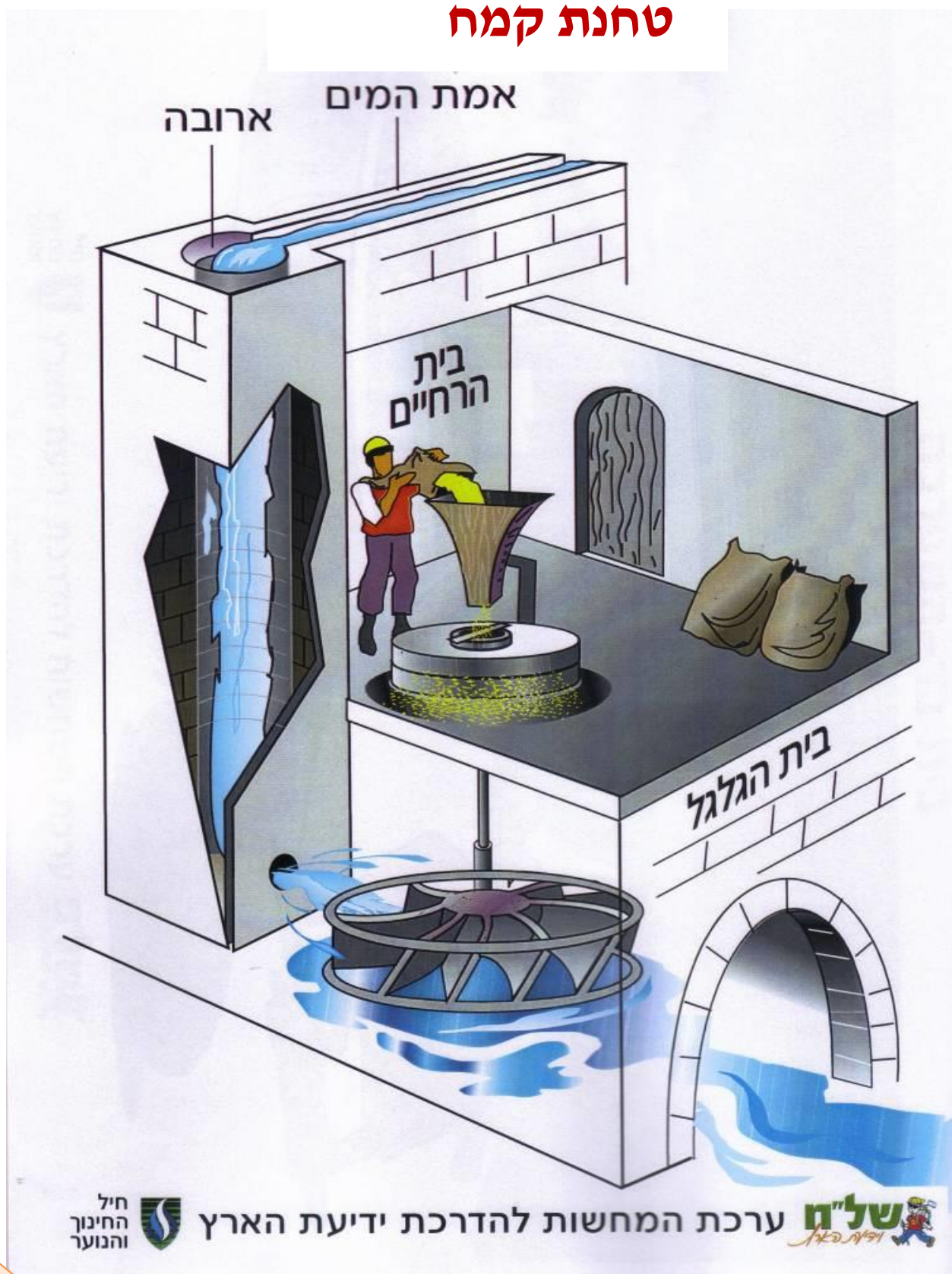
בחניון "חרובים", נערוך סיכום ניווט ונבשל בישולי שדה.

כל הכבוד!!!

אנא החזירו למורה את המפה, את המצפן ואת דף המשימות!!!

טחנת קמח

חזור

תצפית מהכיפה הסמויה, נק' 4 (5) – שאלות למורה

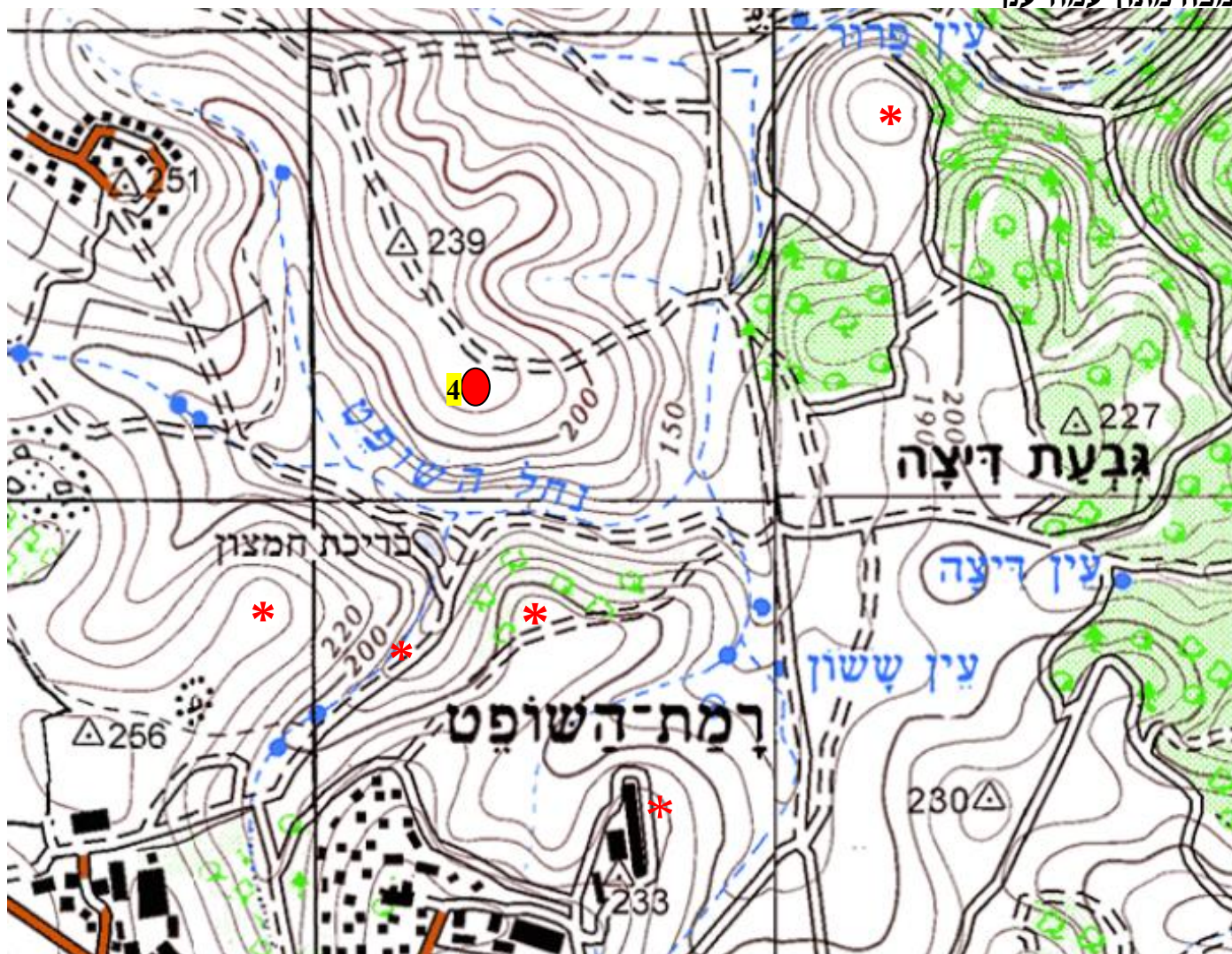
המורה או המש"צ יציגו לכל חוליה שאלות לשם בדיקת הידע בזיהוי צורות שטח ועצמים שונים.

המפה מציגה את המרחב הקרוב לנקודה 4.

הנקודות * מייצגות דוגמה לתוואי השטח שצריך לזהות במפה ובשטח, כדאי להוסיף צורות שטח נוספות וכן אתרים שונים.

א. רצוי שכל תלמיד בפני עצמו יענה על שאלה או שתיים בתצפית זו.

מפה מתוך עמוד ענו

ב. זיהוי היישובים במרחב – ראו בטבלת הפעילות: תצפית מנק' 239

ג. בתצפית על המרחב ועל היישובים שבמרחב של רמות מנשה, יש להתייחס להיבטים של גילוי אחריות, בהדגשת הנושאים: נופאדם, המהפך הציוני והמעשה הציוני (ראו בהמשך).

בשנות ה-30 של המאה העשרים, שרר מצב כלכלי קשה בקרב היישוב היהודי בארץ. הקושי במציאת עבודה בערים והחוסר במצרכים בסיסים הביאו רבים לשקול לעבוד בעבודה חקלאית. קבוצה קטנה של משפחות צעירות מקרב עולי כורדיסטן החליטו להקים מושב עובדים חקלאי בארץ ישראל משום הקושי הכלכלי ומשום שרבים מעולי כורדיסטן התפרנסו מחקלאות בארץ מוצאם, והם ביקשו לעבוד את אדמת ארץ ישראל מסיבות ציוניות. באותה תקופה, היו מאבקים קשים בנוגע לחלוקת קרקעות הארץ בין יהודים וערבים, והסוכנות היהודית עשתה מאמצים ליישב כמה שיותר נקודות יהודיות באזורים שנשלטו ברובם על-ידי ערבים.

כך, ב-1944, ייסדו חברי הקבוצה את מושב "עין-העמק" במקום זה.

[רמת השופט](#)

[יקנעם](#) – קליטת עלייה בשנות ה-50.

[המרחב הביוספרי של רמות מנשה](#)

הגדרת המרחב הביוספרי על-ידי אונסק"ו: ביוספירה היא המעטפת החיה של כדור הארץ, שבה חיים בני אדם, בעלי החיים והצומח. מרחב ביוספרי נוצר כשיש איזון בין האדם לסביבתו, והוא דואג לאיכות חייהם של הדורות הבאים.

ברמת מנשה, החליטו לממש את החזון הביוספרי, ועשו זאת בכמה דרכים: שימור החקלאות בשנים שבהן כמעט נעלמה, תכנון בנייה ותעשייה בהתחשבות בטבע, שמירה על ניקיון ועל מחזור אשפה, טיפוח היערות, שמירת הקרקע מתהליכי ארוזיה (שחיקה וכרסום הנובעים מתהליכים שונים), פיתוח הנוי, קיום פעילויות קהילתיות בטבע, יצירת שבילים לטיולים רגליים ויצירת מסלולים לאופניים ביערות.

המסר ערכי: הניווט בקבוצה מאפשר לכל אחד ואחד לממש את מעמדו הכפול בחברה: כישות אינדיבידואלית – לתרום לקבוצה בכישורונותיו האישיים, כחבר קבוצה – ליהנות מהצלחתה כגוף אחד.

כללי שיחה

- א. שיחה במעגל.
- ב. דיבור ברשות.
- ג. משפט קצר.
- ד. הקשבה.
- ה. תגובה עניינית ולא-שיפוטית.

שאלות מנחות

1. מה למדנו היום שהיה חדש עבורך?
2. כיצד הרגשתם במהלך הניווט?
שאלות ביניים: מאיזה חלק של הניווט נהנית ביותר?
מה היה החלק הקשה ביותר בניווט?
3. מה תרמה לך הקבוצה ומה תרמת אתה לה במהלך הניווט?
4. אילו היבטים של אחריות באו לידי ביטוי ביש"מ ובהתנהלות שלכם בקבוצה או כפרטים בקבוצה? כיצד הדבר השפיע על הקבוצה?
מתוך תשובות התלמידים, המורה ידגיש את נושא שיתוף הפעולה והמנהיגות (כהיבטים של אחריות).
דוגמות להיבטים של אחריות בנופאדם ובמהפך הציוני שבאו לידי ביטוי ביש"מ
 - עין-העמק – התיישבות
 - רמת-השופט – התיישבות
 - יקנעם – קליטת עלייה
 - המרחב הביוספרי של רמות מנשה (התייחסות ל-3 נושאים אלו ראו [בתצפית נ"ט 239](#))
 - לאורך נחל השופט יש שילוט של רשות שמורות הטבע לשימור הסביבה הטבעית (לדוגמה בעין ריחנייה)
 - [עמותת לטם](#) – טבע נגיש לכולם – אחריות חברתית.
 - [השומרים יואש זולר ויצחק קליצבסקי](#). עין פרור – סיפור
5. תארו את השלבים שביצעתם בניהול הניווט על מנת להגיע לנקודות הציון.
מיקוד בתכנון, בנקודות אימות במהלך הניווט, בבחירת הדרך.
מה החשיבות שבקיום שלבים אלה ומתי אתם נדרשים להם בחייכם?

6. אילו נקודות הייתם שמחים לשפר בעצמכם על מנת לסייע בביצוע המטלה והניווט של הקבוצה?

המורה יסיים בקטע קריאה:

הניווט כחוויה רוחנית / הדיי עפאים

"המילים נעתקות באחת מפיד. הרגש העז מציף את כל הגוף, וכל גיד ושריר, כל עצם ואיבר, שרים הללויה. אתה מנסה להבין מהו האושר העצום הזה שפתאום מציף אותך, כשלפתע זה מכה בך – ההרגשה העילאית של ללכת לבד, רק אתה והשטח והמפה והכיוון אליו פניך מועדות. אתה מניח את המפה שפתאום נראית לך בחירה כל כך כיצד כיפה לכיפה אוכף לאוכף וואדי לוואדי נראים כמו תמונות לוויין ענקית של האדמה האדירה הזו.

העולם החיצון מאבד את משמעותו. המולת החולין ודאגות היומיום מצטמצמות לשאלות קיומיות אחדות אשר עניין בדרך כלל הוא צל או מעט מים. שוב אין צורך במותרות רבות או בפאר והדר כדי להרגיש מעט מן האושר הנכסף. די בזיהוי נכון של כיפה סמויה או של נקיק נסתר.

הרבה מן הקליפות שלנו מתקלפות. ראשית נמחק האיפור ואחריו יורדים כיסויי הרושם והטקס. לאחדים מאתנו מתגלה גופנו האמיתי ועמו צדדים שלא הכרנו. אחדים ששים אל החשיפה ומקבלים את טבעיותם בזרועות פתוחות. בין כך ובין כך, קשיים ומכשולים ראשוניים ביותר שוב ניצבים מולנו וכל פעם שאנו מתגברים על קושי זה או אחר אנו מרגישים כיצד רוחנו מתעצמת ומתחשלת ואין סוף לתחושת היכולת והאמונה בעצמך..."

אפשרות נוספת:

הגעתם אל היעד / מחבר לא ידוע

הגעתם אל היעד, כבשתם הפסגה,
נ"צ כבר זיהיתם, קראתם במפה.
תנוחו נא לרגע, הסתכלו על העולם,
ברגעים כאלה, הוא נראה ממש מושלם.
באוירה רומנטית או ברגע ניצחון,
כאשר אתם מלאים בביטחון,
חזרו אל המפה, קראו שוב את השטח,
אל היעד הבט – תצאו כעת לבטח.
הן גם את המנגינה הזאת
להפסיק כבר אי-אפשר,
כעת, תוכלו לנווט לאן שתמצאו,
וזהו האתגר!

ביבליוגרפיה מומלצת

- מרקוס, מנחם (1995), רמת מנשה: סקר נוף ומסלולי טיול, רשות שמורת הטבע והגנים.
- סלמאן, אבו-רוכן ויעקב, שורר (עורכים) (2001), מדריך ישראל, 5: הכרמל וחופו ורמות מנשה, כתר, ידיעות אחרונות ומשרד הביטחון.
- קרישק, אריה (2000), יקנעם של מעלה – סיפורה של יקנעם עילית, הוצאת דיוקן.
- רבינא, ירמיהו (תשכ"ו), אגודת השומרים: זיכרונות ומעשים, תל-אביב: הוצאת השומר.

קישורים אינטרנטיים נוספים

[אגודת השומרים](#)

[היסטוריה צומח וחי ברמת מנשה](#)

[המרחב הביוספרי – רמות מנשה](#) – יוטיוב

[נחל השופט](#)

[סקר נוף רמות מנשה](#) – מכון דש"א, דמותה של א"י

[על אודות המרחב הביוספרי ברמות מנשה](#)

[עמותת לטם](#)

["עמק השלום", מתוך אתר האינטרנט של משרד התיירות](#)

